فصلنامه

Journal of
Family Research
Vol.25(3): 26-48; 2026
https://doi.org/10.48308/jfr.2026.241223.2053

سال بیست‌ودوم/ شماره ۸۷/ پاییز ۱۴۰۵
صفحات: ۴۸-۲۶

Original Article

A Comparative Analysis of Children's Right to Privacy in the Context of Sharenting

Amirmasoud Pourmousa[1], Mahin Sobhani[1]✉

1. Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

Received: 2025/08/23 **Revised: 2026/02/06** **Accepted: 2026/04/11**

DOI:10.48308/jfr.2026.241223.2053

Highlights

- The study examines children's independent right to digital privacy in cases of parental oversharing, commonly known as sharenting.
- The comparative study finds that US law gives greater weight to parental autonomy, whereas French law places stronger limits on parental control over children's personal data.
- Although Iranian law lacks explicit sharenting rules, the best interests of the child and the principles of civil and criminal liability provide grounds for protecting children's digital privacy.

Extended Abstract

Introduction: In the current digital era, children's privacy is increasingly challenged by the widespread use of social media and online platforms. A prominent manifestation of this trend is "sharenting," in which parents post content about their underage children for social recognition, financial gain, or personal documentation. While many parents view this practice as harmless, it raises ethical, social, and legal dilemmas. Children often lack the awareness and capacity to consent to such exposure, reducing them to mere instruments for content production. Furthermore, sharenting illustrates the commercialization of cyberspace, where children's images and personal data may acquire monetary and social value. This study asks whether children have an independent right to control their digital footprint or whether such rights are entirely subsumed under parental authority. This research examines how different legal regimes approach this issue. Specifically, it compares the United States, which emphasizes parental discretion and minimal governmental interference, with France, which limits parental authority by granting children an independent right to control their personal data and image. Understanding these contrasting approaches lays a foundation for exploring potential reforms in jurisdictions, such as Iran, where sharenting is not explicitly regulated but existing laws may support children's digital privacy rights.

Method: The study adopts a descriptive–analytical and comparative methodology. First, legal literature, statutes, case law, and academic commentary from the U.S. and France were systematically reviewed to identify the principles governing parental discretion and children's privacy rights. Second, the practical application of these principles was examined through illustrative sharenting cases. Finally, the research assessed the normative capacity of Iranian law to address sharenting issues by analyzing domestic legal doctrines, including the best interests of the child, civil liability provisions, and criminal protections. The comparative approach enabled a systematic evaluation of how different jurisdictions balance parental autonomy with the child's emerging rights in the digital sphere.

Findings: The findings reveal significant divergence between the U.S. and French legal approaches. In the United States, parental authority over children's digital presence is broad, reflecting a legal culture that prioritizes family autonomy. Parents enjoy discretion in deciding

Journal of
Family Research
Vol.25(3): 26-48; 2026
https://doi.org/10.48308/jfr.2026.241223.2053

فصلنامه
سال بیست‌ودوم/ شماره ۸۷/ پاییز ۱۴۰۵
صفحات: ۴۸-۲۶

what content can be shared online, and children's consent is rarely a legal requirement. This approach, while respecting family privacy, may inadvertently expose children to risks such as identity theft, cyberbullying, and reputational harm. By contrast, French law recognizes a child's autonomous right to control their image and personal data. In France, parents are legally restricted from sharing information or images without considering the child's consent, and children may exercise legal remedies to protect their privacy. This framework emphasizes that children are independent rights-holders, whose consent and well-being must be prioritized even within parental decision-making. In Iran, although no specific statutes address sharenting, the study finds that existing legal principles offer significant protective potential. The best interests of the child, a guiding principle in Iranian family law, can justify limitations on parental authority in cases of harmful digital exposure. Civil liability rules may provide remedies for unauthorized sharing of a child's images or personal data, while criminal law safeguards protect against actions threatening a child's welfare. Collectively, these legal mechanisms enable a normative reinterpretation of parental representation, supporting the development of a child-centered approach to digital privacy.

Discussion: The results highlight the ethical and legal need to recognize children as autonomous participants in the digital environment rather than passive subjects of parental control. Sharenting underscores the importance of informed consent, privacy, and long-term implications of digital exposure for children. Comparative analysis shows that legal frameworks differ in how strongly they protect children from potential parental overreach. While the U.S. approach emphasizes non-intervention and may leave children vulnerable, the French model shows the benefits of proactive protection by recognizing the child's independent rights. For Iranian law, the findings suggest that existing principles can be mobilized to create a coherent framework for safeguarding children's digital privacy. By balancing parental authority with children's agency, the law can protect against risks arising from online exposure while promoting a culture of ethical digital parenting. Furthermore, aligning domestic legislation with international human rights obligations can reinforce the child's autonomy and dignity in cyberspace.

Conclusion: This study concludes that children's digital privacy represents a crucial and evolving legal and ethical domain. The comparative analysis of U.S. and French legal systems provides insight into different strategies for balancing parental discretion with the child's independent rights. Although Iranian law lacks explicit regulation of sharenting, it has sufficient normative foundations to safeguard children's digital privacy through the best interests of the child, civil liability, and criminal protection. Developing a legal framework that explicitly recognizes the child's agency online will strengthen both immediate protection and long-term autonomy, creating a digital environment that respects children's rights and dignity.

Keywords: Privacy; Sharenting; Parenting; Autonomy; Cyberspace.

How to cite: Sobhani, M., & Pourmousa, A. (2026). A comparative analysis of children's right to privacy in the context of sharenting. Journal of Family Research, 22(3), 26–48. https://doi.org/10.48308/jfr.2026.241223.2053

✉Corresponding Author Email Address: M_sobhani@guilan.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the creative commons attribution (CC BY) license (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

فصلنامه
خانواده‌پژوهی
سال بیست‌ودوم/ شماره ۸۷/ پاییز ۱۴۰۵
صفحات: ۴۸-۲۶

Journal of
Family Research
Vol.25(3): 26-48; 2026
https://doi.org/10.48308/jfr.2026.241223.2053

مقالهٔ پژوهشی

نگاهی تطبیقی بر حق بر حریم خصوصی کودکان در پرتو «شیرنتینگ»

امیرمسعود پورموسی[۱]، مهین سبحانی[۱]✉

۱. گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱ دریافت نسخهٔ اصلاح‌شده: ۱۴۰۴/۱۱/۱۷ پذیرش مقاله: ۱۴۰۵/۰۱/۲۲

DOI: 10.48308/jfr.2026.241223.2053

نکات برجسته:

- این پژوهش حق مستقل کودک بر حریم خصوصی دیجیتال را در زمینه بازنشر اطلاعات او به دست والدین (شیرنتینگ) بررسی می‌کند.
- مقایسه تطبیقی نشان می‌دهد حقوق آمریکا بر اختیار والدین تأکید دارد، اما حقوق فرانسه برای حفاظت از داده‌های کودک محدودیت‌هایی بر این اختیار اعمال می‌کند.
- در حقوق ایران، با وجود نبود مقررات صریح درباره شیرنتینگ، اصل مصلحت عالیه کودک و قواعد مسئولیت مدنی و کیفری می‌توانند پشتوانه حمایت از حریم خصوصی او باشند.

چکیده: حریم خصوصی کودکان در عصر دیجیتال بیش از هر زمان دیگری با چالش‌های جدی روبه‌رو شده است. نمود بارز این بحران، پدیده نوظهور «شیرنتینگ» است. رفتاری که در آن والدین با انگیزه‌های مالی یا کسب شهرت، به‌طور افراطی اقدام به بازنشر داده‌های شخصی فرزندان نابالغ خود در شبکه‌های اجتماعی می‌کنند، بی‌آنکه کودک درک روشنی از موقعیت رسانه‌ای خود داشته باشد و بدین‌ترتیب به ابزاری برای تولید محتوا و درآمدزایی والدین بدل می‌شود. پرسش اصلی آن است که آیا کودک واجد حقی مستقل برای کنترل ردپای دیجیتال خویش است یا این حق به‌طور کامل در نمایندگی قانونی والدین قرار دارد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد تطبیقی، نظام‌های حقوقی ایالات متحده و فرانسه را به‌عنوان دو الگوی متفاوت در تنظیم رابطه میان آزادی والدین و مداخله حمایتی بررسی می‌کند. به‌گونه‌ای که نظام آمریکا بر آزادی والدین و مداخله حداقلی تأکید دارد، در حالی که نظام فرانسه با شناسایی حق مستقل کودک بر داده‌های شخصی، امکان محدودسازی اختیار والدین را فراهم می‌سازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که با وجود فقدان مقررات صریح درباره شیرنتینگ در حقوق ایران، می‌توان با اتکا به مصلحت عالیه کودک و قواعد مسئولیت مدنی و کیفری، زمینه تقویت حق مستقل کودک بر حریم خصوصی دیجیتال را فراهم کرد.

کلیدواژه‌ها: حریم خصوصی، شیرنتینگ، فرزندپروری، خودمختاری، فضای مجازی.

استناد به این مقاله: سبحانی، م. و پورموسی، ا. (۱۴۰۵). نگاهی تطبیقی بر حق بر حریم خصوصی کودکان در پرتو «شیرنتینگ». خانواده‌پژوهی، ۲۲(۳)، ۲۶–۴۸. https://doi.org/10.48308/jfr.2026.241223.2053

استناد به این مقاله: M_sobhani@guilan.ac.ir

مقدمه

حق بر حریم خصوصی[۲]، از جمله حقوق بنیادینی است که در دهه‌های اخیر، متعاقب تحولات فناوری و گسترش رسانه‌های دیجیتال، با طیف وسیعی از تهدیدهای نوظهور مواجه شده است. اهمیت این حق، به‌ویژه در مورد کودکان به‌عنوان گروهی آسیب‌پذیر و فاقد اهلیت استیفای مستقل، نیازمند سطح مضاعفی از مراقبت است که پیش از هر نهاد دیگری، خانواده و به‌ویژه والدین، بار سنگین صیانت از این حق را بر دوش می‌کشند (عالمی و طایی، ۱۴۰۰)[۳].

تا پیش از دهه‌ی نخست قرن بیست‌ویکم، حق بر حریم خصوصی کودکان فاقد جایگاهی روشن و مستقل بود و عمدتاً در پرتو کلّیات و اصول عام مورد استنباط قرار می‌گرفت (بلچر-پریگات، ۲۰۲۰)[۴]. با این حال، در پرتو تحولات نوین، این حق جایگاهی متمایز یافته است. مادۀ ۸ «کنوانسیون اروپایی حقوق بشر»[۵] به‌صراحت حق هر فرد نسبت به احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی را شناسایی و مورد حمایت قرار داده است که به تفسیر دیوان اروپایی حقوق بشر، شامل کودکان نیز می‌گردد (برغی، ۱۴۰۲)[۶]. بر اساس مفاد مادۀ مزبور، دولت‌های عضو موظف‌اند نسبت به پیشگیری و مقابله با رفتارهایی که مغایر با ارزش‌ها و اصول بنیادین حریم خصوصی افراد تلقی می‌شود اقدام نمایند و در این راستا، سازوکارهای حمایتی، درمانی و جبرانی لازم را فراهم کنند (همان). دولت‌ها مکلّف‌اند در مواجهه با شکایات شهروندان در خصوص نقض حق بر زندگی خصوصی، رسیدگیِ مؤثر و مبتنی بر اصول دادرسی منصفانه را در دستور کار قرار دهند.

از سویی، مادۀ ۱۶ «کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد»[۷]، کودک را در برابر هرگونه دخالت خودسرانه یا غیرقانونی در حریم خصوصی، خانواده، خانه یا مکاتبات، مورد حمایت قرار داده و بر لزوم حمایت قانونی از چنین حقوقی تأکید نموده است. هفتمین بند از جزء (ب) بند دوم مادۀ ۴۰ همین کنوانسیون، بر الزام به رعایت کامل حریم خصوصی کودک در تمامی مراحل دادرسی کیفری اذعان داشته و آن را یکی از اصول بنیادین در تضمین حقوق کودک در فرآیندهای قضایی دانسته است (سازمان ملل متحد، ۱۹۸۹).[۸]

در نظام حقوقی ایران، علی‌رغم پیش‌بینی حقوق متعدد برای کودکان، شناسایی حریم خصوصی به‌مثابه حقی مستقل، فاقد سابقه‌ی صریح تقنینی است (اسدی، ۱۳۸۸)[۹]. با این حال، ماده‌ی نخست قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، مصادیقی چون بی‌توجهی، سهل‌انگاری، سوءرفتار، بهره‌کشی اقتصادی و سایر رفتارهای مشابه را در زمرۀ جلوه‌های بارز سوءاستفاده از کودکان محسوب نموده و دامنۀ این رفتارها را تا مواردی همچون اجبار از سوی اعضای خانواده یا اقدامات خودسرانۀ آنان نیز تسرّی داده است (همان).

از سوی دیگر، حقوقی برای والدین نیز مقدّر شده است. «خودمختاری والدین»[۱۰] را می‌توان اصلی‌ترینِ آن دانست. این مفهوم به توانایی والدین در اتخاذ تصمیم‌های مستقل، کنترل بر زندگی و آزادی در انتخاب‌ها و رفتارها که مسائل مختلفی را دربر می‌گیرد، اشاره دارد (معارفی و حسن‌نیا، ۱۳۹۹)[۱۱]. حق بر تربیت را می‌توان یکی از ارکان خودمختاری والدین تلقی کرد که چه در نظام حقوقی ایران و چه در اسناد و نظام‌های حقوقی بین‌المللی، اصلی معتبر و مورد پذیرش تلقی می‌گردد. به موجب این حق، والدین برای تصمیم‌گیری مستقل در خصوص تربیت، آموزش و ارزش‌های اخلاقی و دینی فرزندان خود مسئول‌اند، مشروط بر آنکه با مصالح عالیه کودک تعارضی نداشته باشد (سازمان ملل متحد، ۱۹۸۹: ماده ۱۸).

بیان مسئله

علی‌رغم تمهیدات داخلی و بین‌المللی پیش‌گفته، بسیاری از نظام‌های حقوقی، تا زمانی که رضایت والدین وجود داشته باشد، رابطه‌ی کودک با رسانه را بی‌نیاز از هرگونه تحدید و ضابطه‌مندی می‌دانند. در چنین چارچوبی، می‌توان تصور کرد که برخی والدین با اتکای بر حق بر تربیت و خودمختاری، بدون دغدغه نسبت به حریم خصوصی فرزندان‌شان، اقدام به انتشار تصاویر و اطلاعات شخصی آنان کنند و کودکان را در قالب فعالیت‌های آموزشی، فرهنگی، تربیتی یا ورزشی، به‌مثابه فرزندی موفق در معرض نمایش عموم قرار دهند. آنچه در پس این رویه نهفته است، تضییع تدریجی حقوق کودک و محروم‌سازی وی از بسیاری از تجربیات طبیعی دوران کودکی است. در تمامی این موارد، رکن رکین رضایت والدین نقشی تعیین کننده دارد و می‌تواند مجوزی برای زوال تدریجی حقوق کودک باشد.

یکی از مصادیق بارز این پدیده، ظهور و گسترش معضلی است که در ادبیات نوین حقوقی بدان «شِیرنتینگ» می‌گویند. پدیده‌ای که طی آن، والدین با انگیزه‌های مختلفی همچون ثبت خاطرات، مستندسازی مراحل رشد کودک، ابراز افتخار، جلب توجه، دریافت تأیید اجتماعی از مخاطبان، کسب منافع اقتصادی یا دستیابی به شهرت، به‌طور آگاهانه اقدام به انتشار تصاویر، ویدیوها و اطلاعات فرزندان خود در شبکه‌های اجتماعی کرده و در برخی موارد، کودک را به مشارکت در این فرآیند تشویق یا ترغیب می‌کنند(پلانکت، ۲۰۱۹)[۱۲]. این در حالی است که حق بر تصویر، به‌مثابه کنترل مستقیم و صریح افراد بر تصاویر خود، هم بخشی از حریم خصوصی کودک را شکل می‌دهد و هم مستقل از حریم خصوصی وی و به عنوان جزئی از حقوق شخصیت او شناسایی می‌شود (عبدی و غنی‌زاده، ۱۴۰۴).[۱۳]

فرض معمول قانونگذاران در ایران و جهان این است که والدین بهترین مجریان مصلحت طفل می‌باشند با این حال پرسش اصلی این است که اگر این مجریان اولیه خود سبب نقض حقوق کودک از قبیل حق بر حریم خصوصی شوند چه حمایت‌های قانونی از سوی دولت‌ها متوجه کودک خواهد بود. بدین منظور این پژوهش به دنبال پاسخ به چند پرسش اساسی است: نخست، شیرنتینگ چیست و چه پیامدهایی به همراه دارد؟ دوم، جایگاه مصالح عالیه‌ی کودک در تقابل با حق سرپرستی و اصل خودمختاری و آزادی بیان والدین چیست؟ و نهایتاً، در برابر پیامدهای آسیب‌زای شیرنتینگ، نظام حقوقی کشورهای مختلف چه راهکارهایی برای صیانت از مصالح عالیه‌ی کودک اتخاذ کرده‌اند؟

پیشینه پژوهش

با وجود رشد فزاینده‌ی معضل شیرنتینگ در سال‌های اخیر، پژوهش‌های حقوقی اختصاص‌یافته به این موضوع همچنان اندک و پراکنده‌اند. این کاستی در حالی رخ می‌دهد که اطلاعاتی که روزانه از سوی والدین درباره‌ی فرزندان‌شان در فضای مجازی به اشتراک گذاشته می‌شود، برای کودکان ردپایی دیجیتال ایجاد نموده و خواه ناخواه در فرآیند شکل‌گیری هویت فردی و اجتماعی آنان تأثیر می‌گذارد. در بسیاری از موارد، کودک پیش از آن‌که حتی به سن استفاده از رسانه‌های دیجیتال برسد، به‌واسطه‌ی تصمیمات والدین، واجد نوعی هویت مجازی شده است. ادبیات دانشگاهی فارسی از این کاستی مستثنی نبوده و علی‌رغم پرداختن به حقوق اطفال و نوجوانان (ر.ک به: صفاری‌نیا[۱۴]، ۱۴۰۱؛ ارزانیان[۱۵]، ۱۴۰۱؛ کمیجانی و رجائی[۱۶]، ۱۴۰۳؛ عبدی و

صلح‌پی[۱۷]، ۱۴۰۳؛ خندانی و سنگچولی[۱۸]، ۱۳۹۹)، همچنان از تقابل آن با حق بر خودمختاری والدین مغفول مانده است. در مقابل برخی پژوهش‌ها به این پدیده نوظهور پرداخته‌اند.

برای نمونه مقاله «بررسی تطبیقی حمایت از حق تصویر کودکان در فضای مجازی» با تبیین حق بر تصویر کودک به‌مثابه حقی مستقل از حریم خصوصی، مبنایی نظری برای محدودسازی آزادی افراد در انتشار تصاویر کودکان فراهم می‌کند که قابل تسری به پدیده انتشار تصاویر کودکان توسط والدین است. با این حال، نگارنده به‌طور خاص به نقض حق بر تصویر کودک توسط والدین نپرداخته است (غنی‌زاده بافقی و چاجی، ۱۴۰۲).[۱۹] پژوهش حاضر در امتداد این مطالعات، با تمرکز بر پدیدهٔ نوظهور شیرنتینگ و اتخاذ رویکردی تطبیقی، کوشیده است خلأ موجود در نقض حریم خصوصی کودکان در فضای مجازی توسط والدین را پوشش دهد. در این خصوص، بررسی «قانون نظارت بر بهره‌برداری تجاری از تصویر کودکان زیر ۱۶ سال در فضای برخط» مصوب فرانسه در سال ۲۰۲۰ که یکی از نخستین تلاش‌های تقنینی برای مواجهه با این معضل به‌شمار می‌رود، الگویی مطلوب برای سایر نظام‌های حقوقی در نظر گرفته شده است. در مقابل، نظام حقوقی آمریکا در برخورد با این پدیده فاقد حمایت‌های خاص بوده و از قوانین عمومی مربوط به حمایت از کار کودکان در این رابطه بهره برده است.

روش‌شناسی و ساختار پژوهش

روش پژوهش حاضر، توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه‌ای است که با توجه به کاستی‌های نظام حقوقی ایران در نظم‌دهی به این پدیده، با نگاهی تطبیقی به دو نظام حقوقی ملّی فرانسه و ایالات متحده نگاشته شده است. در پاسخ به پرسش‌های مطروحه، مقاله ابتدا به مفهوم‌شناسی پدیدهٔ شیرنتینگ پرداخته است. سپس، ضمن بررسی جایگاه مصالح عالیهٔ کودک در برابر حقوق والدین، رویکردهای کشورهای مورد تطبیق را با توجه به نگاه متفاوت نظام حقوقی آنان تحلیل کرده و در بخش پایانی، پیشنهادهایی برای ضابطه‌مندسازی این حق در چارچوب نظام حقوقی ایران ارائه داده است.

۱. شِیرنتینگ و پیامدهای آن

اصطلاح شیرنتینگ، حاصل ترکیب دو واژه‌ی انگلیسی «شِیر»[۲۰] به معنای (اشتراک‌گذاری) و «پَرِنتینگ»[۲۱] به معنای (فرزندپروری) است. شناخت این پدیده نیازمند واکاوی تفاسیر ارائه شده از آن است که در ادامه به آن پرداخته شده است.

۱-۱. مفهوم‌شناسی شِیرنتینگ

واژه‌ی شیرنتینگ نخستین‌بار در پژوهشی به‌کار رفت که تمرکز آن ناظر بر رفتارهای افراطی والدین در به‌اشتراک‌گذاری محتوای مربوط به فرزندان‌شان در بستر پلتفرم فیسبوک بود (لکارت، ۲۰۱۲)[۲۲]. متعاقباً، فرهنگ‌نامهٔ آکسفورد در سال ۲۰۲۲ تعریفی از این اصطلاح را اقتباس نمود و مقرر داشت: «شیرنتینگ، اقدام یا رویه‌ی اشتراک‌گذاری اخبار، تصاویر و یا ویدیوهایی از فرزندان در تارنماها و رسانه‌های اجتماعی است» (دیکشنری آکسفورد، ۲۰۲۲). در سپهر ادبیات آکادمیک، برداشت‌های دیگری نیز از این پدیده به چشم می‌خورد. یکی از پرارجاع‌ترینِ این تعاریف، بیان می‌دارد: «شیرنتینگ اصطلاحی برای اشاره به رویکردی است، که طی آن والدین جزئیات زندگی فرزندان خود را به‌صورت برخط به اشتراک می‌گذارند» (استینبرگ، ۲۰۱۷)[۲۳].

نوآوری این تعریف در جایگزینی اصطلاح «برخط»[۲۴] به‌جای «رسانه‌های اجتماعی»[۲۵] نهفته است. چنین خوانشی این پدیده را محدود به شبکه‌های اجتماعی نکرده و آن را به تمامی بسترهای برخط نظیر سایت‌های خبری، تلویزیون و رادیو، کانال‌های پیام‌رسان، پادکست‌های عمومی و برنامه‌های نمایش ویدیویی تسرّی می‌دهد. در تعریفی دیگر، تأکید بر شاخصهٔ عدم بلوغ بزه‌دیدگان افزوده شده است (ژائو، ۲۰۲۳). این دیدگاه دامنهٔ فاعلان را گسترش داده و علاوه بر والدین، سایر سرپرستان قانونی کودک را به‌طور صریح به‌عنوان کنشگران این پدیده در نظر گرفته است. (ناتینگهام، ۲۰۱۹)[۲۶].

۲-۱. پیامدهای شیرنتینگ

شیرنتینگ، واجد هردو سویهٔ مثبت و منفی است. در واقع، نباید فراموش کرد که بسیاری از والدین با نیّتی مثبت همچون ثبت خاطرات خانوادگی یا به‌اشتراک‌گذاری لحظات مهم رشد فرزندان‌شان، اقدام به انتشار محتوای مربوطه می‌کنند. در نگاه این دست از والدین، شبکه‌های اجتماعی نوعی آلبوم خاطرات نوین تلقی می‌گردد. با این حال، چنین نگرشی اغلب نسبت به تهدیدهای پنهان فضای دیجیتال غافل بوده و والدین و فرزندان را ناخودآگاه در معرض نگاه قضاوت‌گرانه و ارزیابی‌های بعضاً مخرب سایرین قرار می‌دهد (گاتو و همکاران، ۲۰۲۴)[۲۷]. مرز میان اشتراک‌گذاری معقول و افشای بیش از حد اطلاعات شخصیِ کودک، باریک است. عبور از این مرز منجر به نادیده‌انگاشتن حقوق کودک و تضعیف کرامت انسانی وی می‌گردد. در چنین شرایطی، ضرورت مدیریت آگاهانه‌ی هویت دیجیتال کودک دوچندان می‌شود.

۱-۲-۱ پیامدهای مثبت شیرنتینگ

یکی از آشکارترین منافع پدیدهٔ شیرنتینگ، احساس تعلق و پیوند اجتماعی است که می‌تواند در میان والدین و اطرافیان آنان ایجاد کند (مورنینگ، ۲۰۲۴). در بسیاری از موارد، والدین با راه‌اندازی صفحات مجازی، بستری فراهم می‌سازند که در آن اعضای خانواده، همکاران، دوستان و بستگان دور بتوانند از روند رشد و تحولات زندگی آنان و کودکان مطلع شوند (همان). این پدیده شکاف‌های جغرافیایی را تا حدی پر کرده و پیوندهای خانوادگی را علی‌رغم فاصله‌ی فیزیکی، مستحکم‌تر می‌سازد.

علاوه بر آن، شیرنتینگ می‌تواند برای والدینی که برای نخستین‌بار تجربهٔ فرزندپروری را از سر می‌گذرانند، منبعی از حمایت عاطفی، مشورت و همراهی باشد. این فضا فرصتی برای تبادل تجربه، دریافت توصیه و کاستن از احساس تنهایی و اضطراب در مسیر پرچالش پرورش کودک را فراهم می‌آورد. نمونه‌ای بومی از این پدیده را می‌توان در تأسیس پایگاه اینترنتی «نی‌نی‌سایت» در آذرماه سال ۱۳۸۴ مشاهده کرد. این پایگاه، نخستین فضای فارسی‌زبانی بود که بستر تبادل نظر میان مادران را در خصوص تجربیات زیسته‌شان در حوزه‌ی بارداری، زایمان، پرورش و تربیت کودک فراهم ساخت. با گذشت نزدیک به دو دهه از آغاز فعالیت این پایگاه، دامنهٔ موضوعات مطرح‌شده در آن فراتر از محورهای اولیه رفته و طیف گسترده‌ای از مسائل بهداشتی، خانوادگی و حتی اجتماعی را نیز در برگرفته است.

از دیگر مزایای ظاهری پدیدهٔ شیرنتینگ، مقوله‌ی شهرت است که خود واجد ماهیتی دوسویه می‌باشد. از یک‌سو، در عصر ارتباطات و رسانه‌های دیجیتال، اشتهار می‌تواند به‌عنوان ابزاری کارآمد در مسیر توسعهٔ حرفه، ارتقای جایگاه اقتصادی و گسترش سرمایه‌ی اجتماعی افراد ایفای نقش کند. در همین راستا، «حق بر شهرت»[۲۸] به فرد اجازه می‌دهد از نام، تصویر، چهره و سایر عناصر هویتی خود برای بهره‌برداری مشروع و هدفمند استفاده

نماید (رهبری و لجم‌اورک: ۱۳۹۸)[۲۹]. در چنین چارچوبی، می‌توان شهرت را به‌عنوان پلی برای برقراری ارتباط با فعالان هم‌صنف، تقویت شبکه‌های حرفه‌ای و شکل‌گیری فرصت‌های نوین شغلی و سرمایه‌گذاری در نظر گرفت. این کارکرد در حوزه‌هایی نظیر هنر، ورزش، رسانه، تبلیغات و فعالیت‌های مبتنی بر تولید محتوا، نمود عینی‌تری دارد (لندوای، ۲۰۲۴)[۳۰].

از سوی دیگر، رویه فزایندهٔ بهره‌گیری والدین از شهرت کودکان در فضای مجازی، به‌ویژه با هدف جلب توجه عمومی و کسب درآمد، پرسش‌هایی جدی در حوزهٔ حقوق کودک، اخلاق دیجیتال و مسئولیت مدنی والدین مطرح ساخته است؛ از جمله اینکه آیا تجاری‌سازی هویت کودک، آن‌هم در غیاب رضایت آگاهانهٔ وی، مصداقی از بهره‌کشی اقتصادی محسوب نمی‌گردد؟ و آیا درآمدی که از رهگذر چنین فعالیت‌هایی حاصل می‌شود، نباید مشمول قواعد حمایت از کار کودک تلقی شده و در قالب حساب بانکی مستقل، منحصراً به نفع وی تخصیص یابد؟

۲-۲-۱. پیامدهای منفی شیرنتینگ

شهرت، به‌طور طبیعی با تحدید دامنهٔ حریم خصوصی همراه است، هرچند که صرف دستیابی به آن، مجوزی برای نقض این حق بنیادین نخواهد بود (گلیگوریه‌ویچ، ۲۰۱۹).[۳۱] بدیهی است افرادی که با انتخاب آگاهانهٔ خود در حوزه‌های مختلفی همچون سیاست، فرهنگ، هنر، ورزش یا اجتماع به شهرت می‌رسند، به‌نوعی دایرهٔ حریم خصوصی خود را با استناد بر «قاعده اقدام»[۳۲] محدود کرده‌اند. با این حال، اصل حاکمیت اراده که مبنای قاعدهٔ اقدام می‌باشد، در خصوص کودکان نیز با تردیدهای جدی مواجه است. تصمیم‌گیری برای ورود به عرصهٔ مجازی، عمدتاً از سوی والدین یا سرپرستان کودکان صورت می‌پذیرد، نه خود آنان. حتی در مواردی که ظاهر امر حکایت از رضایت یا مشارکت کودک داشته باشد، این رضایت نمی‌تواند به‌عنوان اراده‌ای معتبر و متکی بر شناخت و بلوغ طفل تلقی شود. علاوه بر این، با توجه به ماهیت حق بر تصویر به عنوان یکی از حقوق شخصیت و غیرقابل انتقال بودن آن، این حقوق اصولاً قابل اسقاط کلی یا واگذاری دائمی به غیر نیستند و حتی در صورت وجود رضایت والدین، این رضایت باید صریح، موردی و تؤام با قابلیت رجوع برای صاحب اصلی این حق (یعنی کودک) باشد (عبدی و غنی‌زاده، ۱۴۰۴). در این زمینه، این پرسش مطرح است که آیا کودک می‌تواند پس از بلوغ، با استناد به حق بر حریم خصوصی و قواعد حمایت از داده‌های شخصی، با رجوع از رضایت خویش علیه والدین خود طرح دعوای حقوقی نماید؟

برخی بر این باوراند که رفتار والدینی که فرزندان خود را در قالب «کودک‌بلاگر»[۳۳] وارد عرصه‌ی نمایش و تولید محتوای برخط می‌کنند، با اصولی همچون قاعده‌ی لاضرر، وجوب فرزندپروری، ضرورت تربیت متعارف، لزوم صیانت از حریم خصوصی و منع شرعی و قانونی کار کودک در تعارض است (شهریاری و پورعبدالله، ۱۴۰۳). تا آنجا که برخی پژوهش‌ها از این افراد به‌عنوان «کودکان کار مجازی» یاد می‌کنند (همان). مصداقی شاخص از این پدیده را می‌توان در مورد کودکی به نام «آرات حسینی»[۳۴] مشاهده کرد، که از سنین پایین، به‌واسطهٔ نمایش حرکات ورزشی در کنار پدر خود، به شهرتی گسترده در فضای مجازی دست یافت و به‌تدریج، با افزایش دنبال‌کنندگان، محتوای مربوط به وی در مسیر تجاری‌شدن قرار گرفت. این وضعیت، فارغ از ظاهر موفقیت‌آمیز خود، از منظر حقوق کودک واجد ابهامات و چالش‌های اساسی است. نخست آنکه حق انتخاب مسیر زندگی، آزادی ابراز عقیده و شکل‌گیری تدریجی ارادهٔ مستقل کودک در چنین فرآیندی به‌وضوح نادیده

گرفته شده است. چنانکه پدر نامبرده، در یکی از مصاحبه‌های خود صراحتاً اذعان نمود که تصمیم برای جهت‌دهی به زندگی حرفه‌ای فرزندش را حتی پیش از تولد او اتخاذ کرده است (رکنا، ۱۳۹۹).

ثانیاً، حق کودک در بهره‌مندی از سرگرمی، استراحت و تجربهٔ دوران کودکی نیز در معرض تهدید قرار گرفته است. بنا به اظهارات منتشرشده، آرات در سال‌های ابتدایی زندگی، بارها در جریان تمرینات سخت ورزشی، ابراز نارضایتی و درخواست توقف نموده، اما علی‌رغم مخالفت و ناخشنودی، روند آموزش تحت فشار والد ادامه یافته است (همان). در چنین شرایطی، دیگر نمی‌توان از وجود رضایت کودک یا همراهی آگاهانهٔ وی با تصمیمات والدین سخن گفت. بند نخست ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک، که دولت ایران عضو آن است، تصریح می‌دارد: «دولت‌های عضو، حق کودک را برای استراحت و فراغت، مشارکت در بازی و فعالیت‌های تفریحی متناسب با سن و مشارکت آزادانه در زندگی فرهنگی و هنر به رسمیت می‌شناسند» (سازمان ملل متحد، ۱۹۸۹: ماده ۳۱). حال آنکه برنامه‌ریزی روزمره، فعالیت‌های مستمر و فشارهای ناشی از تولید محتوا، کودک را از بسیاری از حقوق مندرج در این ماده محروم می‌سازد.

پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که آیا کودکان فعال در فضای مجازی در وهلهٔ نخست، حق بر ناشناخته‌ماندن را داشته‌اند؟ آیا رضایت آنان به استمرار این وضعیت، تحت تأثیر سبک و سیاق فرزندپروری والدین‌شان قرار نگرفته است؟ پاسخ به این پرسش، ما را به بازنگری در جایگاه حقوق کودک در ساختارهای سنّتی خانواده و فضای دیجیتال سوق می‌دهد. اکثریت قریب به یقین کودکانی که ظاهراً با رضایت، حضور فعالی در فضای مجازی دارند، دست‌کم یک‌بار تجربهٔ آزار برخط را داشته‌اند (ییتس، ۲۰۲۳)[۳۵]. تجربهٔ آزار اینترنتی، ارتباط مستقیمی با افزایش خطر خودآزاری و گرایش به رفتارهای خودکشی‌گرایانه در میان کودکان دارد (همان). کودکانی که بواسطهٔ فعالیت والدین‌شان در زمرهٔ چهره‌های شناخته‌شده در فضای مجازی قرار گرفته‌اند، هرچند که به ظاهر راضی و همسوی با والدین خود به نظر می‌رسند، اما بیشتر از دیگران در معرض این مخاطرات قرار دارند.

از سوی دیگر، بنا بر گزارش ادارهٔ تحقیقات فدرال ایالات متحده (اف.بی.آی)، تصاویر ثبت‌شده توسط دستگاه‌های دیجیتال، حامل «مِتا دِیتا»[۳۶] (فراداده‌های نهفته) از قبیل تاریخ ثبت، مختصات جغرافیایی و اطلاعات مربوط به دستگاه کاربران است که با بارگذاری در بسترهای اینترنتی، به سهولت قابل استخراج‌اند (اف.بی.آی، ۲۰۱۲). در بسیاری از موارد، والدین، بی‌آنکه از وجود این اطلاعات آگاه باشند، محل سکونت، نشانی مدرسه و یا الگوهای رفتاری و حرکتی خانوادهٔ خود را برملا می‌سازند (استینبرگ، ۲۰۱۹). تجمیع این داده‌ها در گذر زمان منجر به ترسیم الگوی زندگی کودک و والدین می‌شود و آنان را بیش از پیش در معرض مخاطرات مختلف قرار می‌دهد.

تهدید دیگری که با پدیده شیرنتینگ ممزوج است، سوءاستفاده از تصاویر کودکان به منظور مقاصد جنسی است (شیری[۳۷]، ۱۴۰۱؛ پورموسی[۳۸]، ۱۴۰۴). افراد منحرف بخش غیرقابل انکاری از کاربران فضای مجازی را تشکیل می‌دهند که این تصاویر را مستقیماً از حساب‌های والدین استخراج کرده و یا بدون هیچ‌گونه تغییری در وبگاه‌های حاوی محتوای مستهجن بازنشر می‌کنند. بهره‌وری از فناوری «دیپ فِیک»[۳۹]، که با ویرایش و دستکاری داده‌های حقیقی، قابلیت بازسازی محتواهای غیرحقیقی با وضوح و جزئیات نزدیک به واقعیت را دارد، از این قاعده مستثنی نبوده و تهدیدی جدی برای امنیت روانی و حیثیتی کودک محسوب می‌شود.

با وجود این مخاطرات، همچنان بسیاری از پیامدهای شیرنتینگ ناشناخته باقی مانده است. باید در نظر داشت که پرمخاطب‌ترین شبکه‌های اجتماعی حال حاضر، جملگی طی بیست سال گذشته تأسیس شده‌اند. یوتیوب در سال ۲۰۰۵، ایکس (توییتر سابق) در ۲۰۰۶، اینستاگرام در ۲۰۱۰ و تیک‌تاک در ۲۰۱۶ شروع به کار کرده‌اند. نخستین نسل از کودکانی که در بستر این پلتفرم‌ها رشد کرده‌اند، تازگی به مرحله‌ای رسیده‌اند که بتوانند شخصاً یا از طریق مطالعات اجتماعی، آثار عمیق و بلندمدت این فروپاشی تدریجی حریم خصوصی را بر سلامت روان و زیست اجتماعی خود تحلیل و ارزیابی کنند. ازاین‌رو، طبیعی است که همچنان ابعاد کامل این پدیده در سطح علمی و حقوقی، به‌درستی شناخته نشده باشد. پرسشی که می‌توان برای کودکان دیروز و بزرگسالان امروز ایجاد نمود این است که در صورتی که انتشار اطلاعات زندگی شخصی آنان توسط والدین، سبب هریک از آسیب‌های پیش‌گفته شده باشد، آیا می‌توان والدین را مسبب اصلی این آسیب‌ها دانست؟ پیش از پاسخ به این پرسش ابتدا به این مسئله که آیا در این سنجه، کودکان دارای حقی مستقل در برابر حق بر تربیت و خودمختاری والدین هستند یا خیر باید پاسخ داده شود.

۲. جایگاه مصالح عالیه کودک در برابر حقوق والدین

در راستای حمایت از حریم خصوصی در فضای مجازی، مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۳ «قطعنامه ۶۸/۱۶۷»[۴۰] را تصویب نمود که حق بر حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی را به‌عنوان یک حق بشری به رسمیت شناخت. اتحادیه اروپا نیز در سال ۲۰۱۸ «مقرره عمومی حفاظت از اطلاعات»[۴۱] را تصویب کرد تا سطح کنترل شهروندان نسبت به حریم خصوصی در فضای مجازی و چارچوب استفاده تجاری از اطلاعات شخصی افراد در این اتحادیه مشخص شود. این قانون برای کودکان نیز همانند بزرگسالان، حق بر حریم خصوصی در فضای مجازی را به رسمیت شناخته و طبق ماده ۸ آن، انتشار اطلاعات شخصی در مورد کودکان زیر ۱۶ سال تنها در صورتی قانونی است که با رضایت والدین یا سرپرست کودک همراه باشد، و پس از ۱۶ سالگی، رضایت خود کودک باید کسب گردد. طبق قانون «محافظت از حریم خصوصی آنلاین کودکان»[۴۲] در ایالات متحده نیز، برای انتشار اطلاعات شخصی کودکان زیر ۱۳ سال، رضایت والدین یا سرپرست کودک ضروری است. در حقوق ایران، موضوع حریم خصوصی کودک در فضای مجازی بدون تعریف مشخص، تنها در برخی مواد قانونی خاص مورد اشاره قرار گرفته است، مانند ماده ۱۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در حمایت از انتشار اطلاعات شخصی کودکان بزه‌دیده یا در وضعیت مخاطره‌آمیز، و تبصره ماده ۶ آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (غنی‌زاده بافقی و چاجی، ۱۴۰۲). وجه اشتراک تمامی این اسناد این است که انتشار اطلاعات شخصی کودکان را با رضایت والدین مجاز دانسته و والدین را به‌عنوان صاحبان حق خودمختاری و آزادی بیان و نمایندگان قانونی کودکان تلقی کرده‌اند، در حالی که این حقوق می‌توانند با مصالح عالیه کودک در تعارض قرار گیرند.

۲-۱. جایگاه مصالح عالیه‌ی کودک در برابر اصل خودمختاری والدین

در آموزه‌های فقهی و حقوق اسلامی، از یک‌سو حضانت به معنای اقتدار در نگهداری و تربیت فرزندان به‌مثابه حق و تکلیفی برای والدین، و از سوی دیگر به‌عنوان حقی بنیادین برای کودک شناسایی شده است. به موجب این حق، والدین از اختیار، استقلال و مسئولیت تصمیم‌گیری مستقل در خصوص شیوه‌های تربیت، نوع آموزش و انتقال ارزش‌های اخلاقی و دینی به فرزندان خود، مادامی که با مصلحت عالیهٔ کودک در تعارض

نباشد، برخوردارند (غنی‌زاده بافقی و غنی‌زاده، ۱۳۹۷).[۴۳] در نظام حقوقی ایالات متحده، اصل خودمختاری والدین را می‌توان در آرای مختلف قضایی مشاهده نمود. در قضیهٔ *«مایر علیه نبراسکا»*(۱۹۲۳)[۴۴]، دیوان عالی حق والدین برای تعیین نوع آموزش فرزندان را به‌رسمیت شناخت و محدودیت ایالتی بر آموزش زبان خارجه را ناقض آزادی والدین در تربیت کودک دانست (دیوان‌عالی ایالات متحده، ۱۹۲۳). در قضیهٔ *«تروکسل علیه گرانویل»* (۲۰۰۰)[۴۵]، دیوان بر این نکته تأکید کرد که دولت، جز در موارد استثنایی، نباید در تصمیم‌گیری والدین دربارهٔ ملاقات یا روابط خانوادگی فرزندان دخالت کند (دیوان‌عالی ایالات متحده، ۲۰۰۰).

همچنین، متمّم اول قانون اساسی نیز از حق والدین بر تربیت دینی فرزندان پشتیبانی کرده است. این رویکرد در رأی دیوان عالی ایالات متحده در قضیهٔ *«ویسکانسین علیه یودر»*(۱۹۷۲)[۴۶] مورد تأیید قرار گرفته است (دیوان‌عالی ایالات متحده، ۱۹۷۲). در این پرونده، دیوان عالی به نفع والدینی رأی داد که عضو جامعه مذهبی آمیش بودند و با استناد به باورهای دینی‌شان، پیش از رسیدن به سن قانونی، خواستار خروج طفل از نظام آموزشی شدند (همان). دیوان با استناد به اصل آزادی مذهب و حق والدین در تربیت فرزندان، چنین تصمیمی را در چارچوب خودمختاری والدین مشروع دانست و اعلام کرد که اجبار کودکان آمیش به ادامهٔ تحصیل تا سن مقرر قانونی، ناقض حقوق بنیادین مذهبی والدین و مغایر با نظام اعتقادی آنان خواهد بود.

در عرصه بین‌المللی، اسنادی چون مواد ۵ و ۱۸ کنوانسیون حقوق کودک، بند ۴ ماده ۱۸ میثاق حقوق مدنی و سیاسی و بند ۳ مادهٔ ۲۶ اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر، جملگی بر شناسایی نقش محوری و هدایت‌گر والدین در فرزندپروری تأکید نموده و حق آنان را در تعیین سبک تربیتی، فرهنگی، دینی و اخلاقی کودک به رسمیت شناخته‌اند. در حقوق داخلی ایران نیز، مواد ۱۱۶۸ و ۱۱۷۳ قانون مدنی با تأکید بر حق و تکلیف والدین در آموزش و تربیت طفل، اصل را بر خودمختاری والدین نهاده و تنها در صورت فقدان صلاحیت یا تعارض با مصلحت طفل، این حق را محدود ساخته‌اند.

با این وجود، این حق می‌تواند با حق تعیین سرنوشت کودکان در تعارض قرار گیرد. اصل انتخاب هدف و پیگیری آن که تحت عنوان «فاعلیت انسانی» از آن نام برده می‌شود تشکیل‌دهنده شخصیت انسانی است. کودک استحقاق این امر را دارد تا در مورد مسائل مهم زندگی خود تصمیم بگیرد. با این وجود، به دلیل محدودیت‌های ظرفیت شناختی کودک، والدین یا سرپرستان قانونی کودک عهده‌دار این امر خواهند بود. مسلّم است که والدین یا سرپرستان قانونی کودک در این راه تابع مصالح عالیهٔ کودک هستند. در نتیجه انتشار تصاویر کودکان که منجر به نقض حقوق کودکان بر حریم خصوصی شود و یا کودک به وسیله‌ای برای امرار معاش والدین تبدیل گردد می‌تواند در تعارض با مصالح عالیه کودک قلمداد شود (غنی‌زاده و چاجی، ۱۴۰۲).

۲-۲. جایگاه حقوق کودکان در برابر حق آزادی بیان والدین

از بدیهی‌ترین اصول یک جامعهٔ ایده‌آل، احترام به اصل آزادی بیان است که در عین برخورداری از جایگاه محوری، در برخی موارد به‌واسطهٔ مصالح عمومیِ جامعه با محدودیت‌هایی ممزوج می‌شود. مصلحت عمومی مفهومی ناظر بر منفعت مشترک کلیه‌ی آحاد جامعه است (طارانی، ۱۴۰۰: ۱۰۷-۱۰۸)[۴۷]. آزادی بیان والدین در بستر دیجیتال، بدین معنا تفسیر می‌شود که آنان مجازند محتوای ناظر بر فرزندان خود را، مادامی که برخلاف قوانین نباشد، در شبکه‌های اجتماعی از طریق حساب‌های شخصی منتشر کنند. از این رو، باید توجه داشت که آزادی بیان، حقی مطلق و لایتناهی نیست و در نظام حقوقی ایران، با قیودی مشخص محدود شده

است. بر اساس اصول دوم و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تمامی آزادی‌ها باید در چارچوب مبانی اسلام و حفظ کرامت انسانی تحقق یابد و اصل ۲۴ قانون اساسی نیز آزادی مطبوعات و نشریات را منوط بر عدم اخلال در مبانی اسلام و حقوق عمومی دانسته است. بر این اساس، انتشار محتوای مستهجن، گفتار افتراآمیز، تهدیدهای مستقیم علیه اشخاص، تحریک به خشونت و موارد مشابه، از جمله استثنائاتی هستند که بر حق آزادیِ بیان وارد می‌گردند. در این میان، پدیدهٔ شیرنتینگ، در اغلب موارد ذیل این استثنائات نمی‌گنجد و به‌طور مستقیم ناقض حدود قانونی آزادی بیان تلقی نمی‌شود.

ممکن است این استدلال مطرح شود که با توجه به مخاطرات بالقوهٔ ناشی از پدیدهٔ شیرنتینگ، والدینی که به‌گونه‌ای افراطی اقدام به اشتراک‌گذاری اطلاعات فرزندان خود در فضای مجازی می‌کنند، برحسب قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ایران، به دولت جواز مداخله و تحدید حق بر خودمختاری و آزادی بیان را داده‌اند. با این حال، باید توجه داشت که ادبیات مندرج در قانون مذکور، عمدتاً بر رویکردی واکنشی و نه پیشگیرانه استوار است، به‌گونه‌ای‌که مداخله‌ی دولت را منوط بر مخاطره‌آمیز بودن وضعیت طفل یا نوجوان دانسته و به نظر نمی‌رسد بتوان دایره‌ی شمول آن را به قبل از این وضعیت، گسترش داد.

از سویی با استناد به تبصره ماده ۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان که مقرر می‌دارد: «هرگاه بی‌توجهی و سهل‌انگاری والدین منجر به نتایج موضوع این ماده شود، حسب مورد تا حداقل مجازات مندرج در بندهای فوق محکوم خواهند شد...»، می‌توان تا حدودی بستری برای مسئولیت‌پذیری والدین فراهم ساخت. با این حال، مصادیق احصاشده در این ماده عمدتاً به نتایجی چون فوت، نقص، فقدان حواس، جراحت و آزار جنسی محدود شده‌اند. در نتیجه، این پرسش پیش می‌آید که در مواردی که شیرنتینگ به چنین آسیب‌های شدیدی منتج نشود، اما همچنان آثار بلندمدت روانی، هویتی یا حیثیتی بر کودک بر جای گذاشته باشد، آیا همچنان می‌توان در برابر آن سکوت کرد و عدم مداخله‌ی دولت را موجه دانست؟

در پاسخ به این پرسش، نظام لیبرالی ایالات متحده، مداخله دولت را با هدف پیشگیری از آسیب‌های جدی به کودک، به‌صورت بالفعل پیش‌بینی کرده است (ییتس، ۲۰۲۳). با این حال، حتی این معیار نیز در مواجهه با پدیده‌ی شیرنتینگ از کارآمدی چندانی برخوردار نیست. در شیرنتینگ، مخاطراتی همچون آسیب‌های روانی، نقض حریم خصوصی، بهره‌کشی یا سوءاستفاده از تصاویر کودک قابل‌تصور و حتی محتمل‌اند، اما اثبات تحقق قطعی و مستمر این آسیب‌ها در هر مورد خاص غالباً با دشواری‌های جدی مواجه است. از منظر رویه، در بسیاری از ایالت‌های آمریکا، والدین به اعتبار جایگاه حقوقی خود، از اختیارات گسترده‌ای در تعیین شیوه‌های تربیت فرزند برخوردارند. این اختیارات گاه تا جایی پیش رفته که والدین، مشروط بر اجتناب از شیوه‌های غیرقانونی، می‌توانند فرزندان خود را در پروژه‌های رسانه‌ای، تبلیغاتی یا فعالیت‌های اقتصادی خانوادگی مشارکت دهند، بی‌آنکه نهادهای حمایتی الزاماً مداخله‌ای مؤثر یا بازدارنده اعمال کنند (همان). این امر، طبق متمم نخست قانون اساسی آمریکا، از مصادیق آزادی بیان والدین قلمداد شده و با توجه به شباهت دسترسی به مطالب در اینترنت با رسانه‌های چاپی، به نظر می‌رسد که شیرنتینگ از بالاترین میزان حمایت از آزادی بیان در مقایسه با رسانه‌های پخش‌کننده برخوردار باشد (ملائی، ۱۴۰۴).[۴۸]

در چنین بستری، هویت آنلاین کودک در فضای مجازی توسط والدین شکل گرفته و این موضوع می‌تواند آینده شغلی و کاری این کودکان را تحت تأثیر قرار داده و حتی منجر به برچسب‌زنی به آنان شود. مورد اخیر،

طبق بند ج ماده ۳ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (در خشونت مستمر والدین و اولیاء و سرپرستان قانونی طفل)، مصداق بارز خشونت روانی علیه کودک است (غنی‌زاده و چاجی، ۱۴۰۲). این خشونت مستمر که کودک یا نوجوان را در معرض بزه‌دیدگی یا ورود آسیب به سلامت جسمی، روانی، اجتماعی، اخلاقی، امنیت و یا وضعیت آموزشی قرار می‌دهد به استناد ماده مذکور، وضعیت مخاطره‌آمیز محسوب شده و از موجبات مداخله و حمایت قانونی از کودک یا نوجوان محسوب می‌گردد. با این وجود، ماده ۱۹ قانون مذکور تنها مصادیق محدودی از افشا و تشریح اطلاعات و اسرار طفل یا نوجوان در وضعیت مخاطره‌آمیز از طریق رسانه‌های گروهی که منجر به آسیب به طفل شود را جرم‌انگاری نموده است. علاوه بر این، تبصره ماده اخیر در صورتی که انتشار این مطالب در جهت مصالح طفل یا کمک به او و همچنین سایر موارد باشد را با تشخیص قاضی از شمول ماده مستثنی نموده است. چنین تقییداتی تسرّی قلمرو جرم مذکور به شیرنتینگ مجرمانه در نظام حقوقی ایران را بسیار بعید و غیرمحتمل می‌نماید. در حالی‌که به موجب ماده ۶۱۹ قانون تعزیرات ایجاد مزاحمت برای اطفال در اماکن عمومی یا معابر جرم‌انگاری شده، اما برای آزار عاطفی اطفال در محیط خانه توسط والدین و بازنشر آن در بستر دیجیتال هیچ مجازاتی مشاهده نمی‌شود(صبوری پور و حق‌بین، ۱۴۰۲).[۴۹]

باید توجه داشت که محدودیت دیگر وارد بر حق آزادی بیان مندرج در ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، که به موجب عضویت ایران در این میثاق در حکم قانون داخلی است، احترام به حقوق و شهرت دیگران است. بنابراین، از نظر هنجارهای اخلاقی و حقوقی، پذیرفتنی نیست که والدین به استناد حق آزادی بیان، هر مطلبی را دربارهٔ زندگی شخصی کودک خود در فضای مجازی منتشر نمایند و از مسئولیت عواقب چنین انتشار بی‌حد و حصری فرار کنند (غلاملو و دریایی، ۱۴۰۱)[۵۰]. در نتیجه، حتی در شرایطی که جرم‌انگاری مشخصی وجود نداشته باشد، نقطهٔ تعادل بین حق آزادی بیان و آسیب به حیثیت و شهرت کودک، پیش‌بینی مسئولیت مدنی برای والدینی است که عمداً یا از روی بی‌احتیاطی اقدام به انتشار مطالبی می‌کنند که به حیثیت و اعتبار شخصی کودک آسیب وارد می‌آورد.

۳. رویکردهای ملّی متفاوت در صیانت از حقوق کودکان در فضای مجازی

با تجمیع موارد پیش‌گفته، از جمله خلأهای قانونی، ضعف نظام‌های نظارتی و تعارضات احتمالی میان حقوق والدین و کودکان، راه‌حل‌هایی از سوی برخی کشورهای پیشرو جهت کاهش آسیب‌های موجود و حمایت مؤثرتر از کودکان در فضای برخط، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۳. قانون «استانداردهای منصفانه کار» (۱۹۳۸) ایالات متحده آمریکا

قانون «استانداردهای منصفانه کار»[۵۱]، که توسط وزارت کار ایالات متحده اجرا می‌شود، یکی از قوانین اصلی فدرال در حمایت از حقوق کودکان به‌شمار می‌رود. این قانون در وهلهٔ نخست با هدف محافظت از کارگران در برابر شرایط زیان‌بار کاری تصویب شد و به‌طور اخص، دستمزدها و ساعات کاری آنان را تنظیم نمود. با این حال، برخی تخصیصات مندرج در این قانون قابل تأمل‌اند. یکی از این استثنائات که به تخصیص «شرلی تمپل»[۵۲] شناخته می‌شود، ذیل بند ۴ ماده ۱۳ قانون مزبور، محدودیت‌های اعمال شده در ساعات کاری افراد برای بازیگران کودکی که در صنعت فیلم، تلویزیون، رادیو یا تئاتر فعالیت می‌کنند، با این هدف که بازیگری کودکان نه بهره‌کشانه است و نه خطرناک، از بین برده است (وزارت کار ایالات متحده، ۱۹۳۸: بند ۲۱۳). این تخصیص، پیامدهای قابل‌توجهی در پی داشته است.

از یک سو، مشروعیت‌بخشی به فعالیت اقتصادی کودکان در صنعت‌های سرگرمی، باعث شکل‌گیری نگاهی ملایم‌تر به مقولهٔ کار کودکان در فضای رسانه‌ای شده است. از سوی دیگر، اتخاذ این دیدگاه در عصر نوین، زمینه‌ساز پذیرش تدریجی پدیده‌هایی چون فعالیت کودک اینفلوئنسرها و به‌ویژه شیرنتینگ تجاری می‌گردد که فعالیت رسانه‌ای کودکان را، ولو در بستر غیرحرفه‌ای و خانگی، با توجیه تقویت خلاقیت یا کسب درآمد خانوادگی مشروع جلوه می‌دهد. تولید محتوای رسانه‌ای توسط کودک‌اینفلوئنسرها در شبکه‌های اجتماعی، اغلب در فضای خانگی انجام می‌گیرد و به ظاهر از منظر الزامات کاری، حتی کمتر از بازیگری کودکان واجد خصیصه‌های بهره‌کشانه است. در این نوع فعالیت‌ها، نه محل کار رسمی، نه تیم تولیدی که پروژه را هدایت کند و نه حتی نیاز به حفظ دیالوگ یا سناریو وجود دارد. از این رو، فعالیت در نقش اینفلوئنسر به‌مراتب کمتر از بازیگری کودکان به کار شباهت دارد و تمامی حدود، منافع و مرزهای حریم خصوصی و رسانه‌ای کودک را به تشخیص والدین می‌گذارد. در چنین فضایی، تولید محتوای خانگی، به بهره‌برداری از هویت کودک در راستای منافع اقتصادی خانواده منجر می‌شود (پودلاس، ۲۰۱۰)[۵۳].

از طرف دیگر، فعالیت اینفلوئنسری کودکان، چه از نظر ماهیت کار و چه از نظر بستر انجام آن، تاکنون در شمول مشاغل تحت‌نظارت قانون استانداردهای منصفانه کار قرار نگرفته است. حتی در فرضی که تولید محتوای رسانه‌ای کودکان در شبکه‌های اجتماعی به‌طور رسمی ذیل این قانون طبقه‌بندی شود، باز هم بخش عمده‌ای از کودک‌اینفلوئنسرها به دلیل معافیت مشاغل خانگیِ افراد زیر ۱۵ سال، از حمایت‌های مندرج در این قانون برخوردار نخواهند شد (وزارت کار ایالات متحده، ۱۹۳۸: بند ۲).

مقررات مشابهی در انگلستان وجود دارد که برخی مشاغل مانند بازیگری کودک، نمایش و مدلینگ را به عنوان استثنا برای کودکان زیر ۱۳ سال مجاز دانسته و صرفاً به منظور تصویربرداری از کودک، کارفرما باید از شورای محل اقامت وی و در صورت غیبت از مدرسه باید از مدیر مدرسه نیز اجازه‌نامه اخذ نماید و تصویربرداری با حضور والدین یا سرپرست قانونی طفل صورت پذیرد (غنی‌زاده بافقی و چاجی، ۱۴۰۲). در واقع کارفرمای کودک زیر سن تحصیل اجباری به منظور شرکت در فیلم، نمایش، کنسرت یا سایر اجراهای عمومی که مخاطبان برای تماشای آن پول پرداخت می‌کنند و یا در اماکن دارای مجوز به نمایش درمی‌آید، و شرکت در هر فعالیت ورزشی یا مدلینگ که برای آن به کودک دستمزد پرداخت می‌شود، نیازمند «جواز اجرا»[۵۴] از شورای محل اقامت کودک است (وب‌سایت رسمی دولت بریتانیا، قانون مربوط به کار کودکان). در این رابطه، تمایزی میان کارفرمای عادی و کارفرمایی که همان والدین یا سرپرست قانونی کودک هستند، وجود ندارد. با این وجود، این شرایط ناظر بر اجراهای تجاری است که مخاطبان و یا محل اجرا بابت نمایش حسب مورد پول پرداخت و یا دریافت می‌کنند و یا اینکه بابت آن به کودک دستمزد پرداخت می‌شود. لذا این مقررات، شامل ویدیوهای خانگی که هر روزه توسط والدین و یا سرپرستان قانونی کودک از شبکه‌های اجتماعی منتشر میکنند و در زمره تعاریف تجاری فوق قرار نمی‌گیرند، نمی‌شود. این در حالی است که با توجه به آنکه اغلب پلتفرم‌های اجتماعی برای ایجاد حساب کاربری، محدودیت سنی تعیین کرده‌اند، حساب‌های اینفلوئنسری کودکان، چه به نام خود کودک ثبت شده باشد و چه به نام والدین، عملاً تحت مدیریت والدین اداره شده و درآمد حاصل از بازدید محتوا، در قالب منافع مشترک خانوادگی قرار می‌گیرد.

۲-۳. قانون «نظارت بر بهره‌برداری تجاری از تصویر کودکان زیر ۱۶ سال در فضای برخط» (۲۰۲۰) فرانسه

قانون «نظارت بر بهره‌برداری تجاری از تصویر کودکان زیر ۱۶ سال در فضای برخط»، مصوب ۱۹ اکتبر ۲۰۲۰، نقطه‌ی عطفی در واکنش قانون‌گذار فرانسوی به رشد فزاینده‌ی پدیده‌ی کودک اینفلوئنسری محسوب می‌شود. این قانون، که بر پایه‌ی خلأهای پیشین در نظام حقوق کار و حمایت از کودکان در این کشور تدوین شده است، برای نخستین‌بار فعالیت رسانه‌ای کودکان در بستر شبکه‌های اجتماعی را از حاشیهٔ قانون به متن قواعد الزام‌آور وارد کرد (قانون شماره ۱۲۶۶، ۲۰۲۰). پیش از تصویب این قانون، تنها کودکانی که در حوزه‌هایی مانند صنعت مدلینگ، تبلیغات یا سرگرمی فعالیت داشتند از حمایت‌های مقرر در قانون کار فرانسه برخوردار بودند، آن‌هم مشروط به اخذ مجوز رسمی، تعیین ساعات مجاز کار و الزام به سپرده‌گذاری درآمد در حساب امانی (بلاکمن، ۲۰۲۰).[۵۵] اما فعالیت‌هایی مانند انتشار مستمر تصویر کودکان در قالب ویدیوهای خانگی، حتی در مواردی که برای خانواده سودآوری قابل‌توجهی داشت، نه به‌عنوان شغل تعریف شده بود و نه مشمول هیچ‌گونه نظارت نهادی می‌شد.

ازاین‌رو، والدین می‌توانستند مستقیماً درآمد حاصل از این فعالیت را دریافت کرده و از آن بهره‌برداری تجاری کنند، بی‌آنکه الزامی به حمایت از منافع آتی کودک داشته باشند (همان). طبق قانون جدید، کودکانی که فعالیتشان در شبکه‌های اجتماعی واجد ویژگی‌های اشتغال تشخیص داده شود، تحت همان سازوکارهای حمایتی قرار می‌گیرند که برای کودکان در صنایع دیگر پیش‌بینی شده است (قانون شماره ۱۲۶۶، ۲۰۲۰). والدین این کودکان موظف‌اند پیش از هرگونه فیلم‌برداری یا انتشار ویدئو، مجوز یا تأییدیه‌ی فردی از مراجع ذی‌صلاح دریافت کنند (همان). در این فرایند، حقوق کودک و پیامدهای انتشار تصویر وی در اینترنت به والدین آموزش داده می‌شود و آنان مکلّف‌اند بخشی از درآمد حاصل از این فعالیت‌ها را نزد «صندوق سپرده‌گذاری دولتی»[۵۶]، تا زمان رسیدن کودک به سن قانونی یا کسب اهلیت حقوقی، نگهداری کنند (همان). تخلف از این الزامات با ضمانت اجرای کیفری همراه است و در صورت سوءاستفاده‌ی مالی والدین از درآمد کودک، امکان ارجاع پرونده به دادگاه پیش‌بینی شده است. حتی در مواردی که فعالیت کودک به‌صورت رسمی استخدامی تلقی نمی‌شود، اگر حجم محتوا یا میزان درآمد از آستانه مشخصی فراتر رود (که توسط آیین‌نامه‌های اجرایی تعیین می‌شود)، والدین ملزم به ارائه‌ی اظهارنامه‌ی رسمی و رعایت الزامات مالی مشابهی خواهند بود (همان).

از بُعد رسانه‌ای، قانون مزبور، مبلّغانی که محصولات خود را در ویدئوهایی با محوریت کودک قرار می‌دهند، در برابر آثار محتوای تبلیغی بر سلامت و منافع کودک، مسئول می‌داند. این قانون همچنین پلتفرم‌های اشتراک‌گذاری ویدئو را موظف کرده است تا منشورهایی را برای آگاهی‌بخشی به کودکان درباره‌ی پیامدهای روانی، حقوقی و شخصی انتشار تصویر تدوین و اجرا کنند و «شورای عالی سمعی-بصری»[۵۷] فرانسه، را به‌عنوان نهاد پیگیر این منشورها معرفی کرده است. همچنین، برای نخستین‌بار در سطح قانون‌گذاری ملّی، «حق بر حذف»[۵۸] یا «حق بر فراموش‌شدن»[۵۹] برای کودکانی که تصویرشان منتشر شده، به رسمیت شناخته شده است. به‌گونه‌ای که بنا بر ماده ۱-۱۵ مکرر قانون مزبور، کودک می‌تواند به‌طور مستقل از والدین، درخواست حذف محتوای مربوط به خود را از پلتفرم‌ها ارائه دهد و این درخواست برای پلتفرم الزام‌آور خواهد بود (همان). مقررات مزبور، که از سال ۲۰۲۱ لازم‌الاجرا شد، گامی جدی جهت بازتعریف نسبتِ میان اصل خودمختاری والدین و قوانین حمایت از مصالح عالیه کودک در بستر فضای مجازی محسوب می‌شود.

۴. قابلیت اجرای راهکارها در نظام حقوقی ایران

در خصوص اقتباس از رویکردهای پیش‌گفته، چند نکته حائز اهمیت است. نخست آنکه در نظام حقوقی ایران، والدین در بسیاری از موارد نسبت به فرزندان خود مصون از مسئولیت مدنی تلقی می‌شوند و به همین جهت سازوکار مستقلی برای جبران خسارات ناشی از نقض حریم خصوصی کودک توسط والدین، به‌ویژه در بستر دیجیتال، پیش‌بینی نشده است. از سوی دیگر، مقررات کیفریِ موجود نیز غالباً رویکردی واکنشی داشته و تا زمانی که شیرنتینگ به آسیبی بالفعل و مشهود منتج نگردد، امکان انتساب مسئولیت کیفری به والدین عملاً وجود نخواهد داشت.

با این وجود، علی‌رغم عدم صراحت خاص قانونی، در صورتی که انتشار اطلاعات خصوصی کودکان از سوی والدین منجر به آسیب به شهرت و حیثیت کودک شود، می‌توان به استناد ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی، جبران زیان مادی و معنوی وارده را از والدین مطالبه نمود. شهرت، آبرو و حیثیت اشخاص یکی از ارزش‌های مورد حمایت کیفری و مدنی در قانون است. به موجب ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی: «کسی که به حیثیت و اعتبارات شخصی یا خانوادگی او لطمه وارد شود می‌تواند از کسی که لطمه وارد آورده است جبران زیان مادی و معنوی خود را بخواهد هرگاه اهمیت زیان و نوع تقصیر ایجاب نماید دادگاه می‌تواند در صورت اثبات تقصیر علاوه بر صدور حکم به خسارت مالی حکم به رفع زیان از طریق دیگر از قبیل الزام به عذرخواهی و درج حکم در جراید و امثال آن نماید». بر این اساس، حفاظت از شهرت و آبرو در زمرهٔ حقوق قانونی اشخاص قرار دارد. ماده نخست قانون مسئولیت مدنی نیز مقرر می‌دارد: «هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی (...) به هر حق دیگر که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده، لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود. مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد». این ماده در کنار مواد ۸ و ۱۰ قانون مسئولیت مدنی و تبصره نخست ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری تردیدی در قابل جبران بودن خسارت معنوی ناشی از آسیب به حیثیت و شهرت شخص (غلاملو و دریایی، ۱۴۰۱) به ویژه کودک (حتی اگر انتشار مطالب آسیب‌زا از سوی والدین کودک باشد) باقی نمی‌گذارد. با استناد به قسمت اخیر ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی می‌توان پا را فراتر از جبران مادی گذاشت و والدین را بابت آسیب‌های وارده به شهرت و حیثیت کودک به حذف محتوای آسیب‌زا نیز ملزم نمود.

در کنار قواعد عام مسئولیت که قابلیت استناد بدان در دادگاه وجود دارد، جهت تحدید قلمرو خودمختاری والدین در تربیت و هدایت فرزندان‌شان پیشنهاد می‌شود قانون‌گذار نیز همگام با رشد مصادیق آسیب‌های مادی و معنوی به حریم خصوصی و حیثیت و شهرت کودکان در فضای مجازی توسط والدین، مصالح عالیه کودک را در اولویت قرارداده و با این نگاه قلمرو اصل خودمختاری والدین را محدود نماید. در واقع هر امری که باعث پیشرفت و تکامل انسان نابالغ به انسان بالغ و خودمختار شود معیار مصلحت بوده و هرچیزی که خلل در این روند طبیعی و حرکت جوهری وارد آورد، مصداق عدم مصلحت است (روشن و حمدی، ۱۳۹۸)[۶۰]. از این رو، انتشار اطلاعات شخصی کودکان توسط والدین نه به طور مطلق منع شده و نه به طور بی‌حد و حصر برای والدین آزاد است.

انتشار اطلاعات شخصی کودکان در صورتی که خلاف مصلحت کودک منجر به آسیب‌های روحی و روانی برای کودکان گردد و یا به منظور بهره‌برداری تجاری باشد منجر به ایجاد حق برای کودکان می‌گردد. گرچه نظام مسئولیت مدنی ایران به استناد قانون مسئولیت مدنی، مسئولیت ناشی از خسارات معنوی را مبتنی بر رکن تقصیر نموده است، اما در رابطه با کودکان با توجه به آسیب‌پذیری آن‌ها پیشنهاد می‌گردد که نظام مسئولیت همانند قواعد عام مسئولیت مدنی در ایران به موجب قوانین مدنی و مجازات اسلامی مبتنی بر نظریهٔ «قابلیت استناد» باشد. به موجب این نظریه، مسئول جبران خسارت کسی است که زیان مستند به عمل وی باشد (مبین، ۱۳۹۰).[۶۱] در نتیجه والدین بابت انتشار اطلاعات شخصی کودکان و نقض حریم خصوصی آنان که منجر به آسیب‌های روحی و روانی برای فرزندشان می‌شود، بدون لزوم اثبات تقصیر آن‌ها مسئول شناخته شوند.

چنانچه این فعالیت‌ها به سطحی برسند که واجد خصیصهٔ اشتغال و منبع درآمد ناشی از کار کودکان برای والدین شود، به استناد مواد ۳۳۶ و ۳۳۷ قانون مدنی، کودک مستحق اجرت عمل خود خواهد بود و می‌تواند آن را از والدین خود مطالبه نماید. گرچه ضرورت دارد با توجه به رشد روزافزون چنین فعالیت‌های اقتصادی در جامعه امروزی ایران، ادامه چنین فعالیتی منوط به اخذ مجوز رسمی از مراجع ذی‌ربط و تحت نظارت مستمر قانونی باشد. در کنار قواعد عام استیفا که می‌تواند از سوی کودک علیه والدین جهت مطالبه دستمزد مورد استناد قرار گیرد، این اعتقاد وجود دارد که نظام حقوقی ایران باید به موجب قوانین خاص تصریح نماید که کودکان مانند سایر اشخاص از حقوق اقتصادی در کسب درآمد از تبلیغات برخوردارند و در اعمال حق مذکور، والدین باید مصلحت کودک را از هر حیث رعایت کنند. کودک حق مطالبه منافع اقتصادی خود از تبلیغات را خواهد داشت و تخلف والدین از این حق علاوه بر جبران خسارت، باید مانند نظام حقوقی فرانسه جرم‌انگاری گردد. در این راستا اصلاح ماده ۱۹ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در توسعه دایره جرم‌انگاری افشای اطلاعات و اسرار اطفال یا نوجوانان در وضعیت مخاطره‌آمیز به گونه‌ای که شامل والدین آنان گردد، پیشنهاد می‌شود.

نتیجه گیری

با گسترش فضای دیجیتال و رواج پدیده‌ی شیرنتینگ، حق سنّتی والدین در تربیت کودک و خودمختاری آنان، با چالش‌های نوظهوری در تعارض با حریم خصوصی کودکان قرار گرفته است. اشتراک‌گذاری گسترده اطلاعات کودکان در فضای مجازی، خواه با انگیزه افتخارآفرینی و خواه با اهداف تجاری، می‌تواند آثار زیان‌بار روانی، اخلاقی و هویتی برای کودک به‌دنبال داشته باشد. نظام حقوقی ایران، با وجود مقررات حمایتی در قوانین اساسی، مدنی، مجازات اسلامی و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، عمدتاً رویکردی پسینی و محدود به موارد خاص اتخاذ کرده و همچنان چارچوبی جامع در خصوص پدیده شیرنتینگ ندارد. در حالی‌که نظام حقوقی فرانسه برخلاف نظام‌های حقوقی آمریکا و انگلستان با تلقی فعالیت‌های دیجیتال سودآور کودکان به‌عنوان کار، رویکردی پیشگیرانه و حمایتی اتخاذ نموده و والدین را به رعایت الزامات متعدد قانونی، از جمله اخذ مجوز، آموزش، تأسیس حساب سپرده و رعایت حق حذف محتوا، متعهد نموده است. بدین منظور، صیانت مؤثر از

حریم خصوصی کودکان در پرتو شیرنتینگ، علی‌رغم وجود قواعد عام مسئولیت مدنی و برخی مواد قانون مدنی، مستلزم بازنگری در سیاست‌های تقنینی ایران، شناسایی کودک به‌مثابه دارنده‌ی مستقل حق بر حریم خصوصی و طراحی سازوکارهای حمایتی کارآمد از جمله تنظیم‌گری فعالیت‌های رسانه‌ای کودکان، تخصیص حساب‌های مالی تحت نظارت دولت و جرم‌انگاری افشای اطلاعات شخصی کودکان برخلاف مصالح عالیه کودک خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها

1. Sharenting
2. Right to Privacy
3. Alemi & Taei
4. Blecher-Prigat
5. European Convention on Human Rights, Article
6. Barghi
7. The UN Convention on the Rights of the Child (UNCRC)
8. United Nations. Convention on the Rights of the Child,1989. Article 40(2)(b)(vii)
9. Asadi
10. Parental Autonomy
11. Maarefi & Hassania
12. Plunkett
13. Abdi & Ghanizade Bafghi
14. Safrinia
15. Arzanian
16. Komijani & Rajaei
17. Abdi & Solhpey
18. Khandani & Sangchouli
19. Ghanizade Bafghi & Chaji
20. Share
21. Parenting
22. Leckart
23. Steinberg
24. Online
25. Social Media
26. Nottingham
27. Gatto et al
28. Right to Publicity
29. Rahbari & Lajamourak
30. Lendvai
31. Gligorijević
32. Voluntary Assumption of Risk Doctrine
33. Kid-Fluencer
34. Arat Hosseini
35. Yates
36. Metadata
37. Shiri
38. Pourmousa
39. Deepfake (Deep Learning & Fake)
40. Resolution adopted by the General Assembly (68/167): The right to privacy in the digital age
41. General Data Protection Regulation
42. Children’s Online Privacy Protection Act
43. Ghanizade Bafghi & Ghanizade
44. Meyer v. Nebraska
45. Troxel v. Granville
46. Wisconsin v. Yoder
47. Tarani
48. Mollaei
49. Sabooripour & Hagh Bin
50. Gholamloo & Daryaee
51. Fair Labor Standards Act, 1938 (FLSA)
52. Shirley Temple Exemption
53. Podlas
54. Child Performance Licence.
55. Blocman
56. Caisse des dépôts et consignations (CDC)
57. Conseil supérieur de l’audiovisuel (CSA)
58. Right to Erasure
59. Right to Be Forgotten
60. Roshan & Hamdi
61. Mobin

References

Articles

Abdi, Abouzar, and Mohammad Ali Solhpey. “Children’s Rights in the Light of International Humanitarian Law Instruments.” *Research and Development in Public Law 1*, no. 2 (2024): 337–369. [in Persian]

Abdi, Fatemeh, and Ghanizadeh Bafghi, M. “Legal Analysis of Factors Violating the Right to Image in Cyberspace: Focusing on Iranian Judicial Decisions.” *Private Law 22*, no. 1 (2025): 69–83.[in Persian]

Alemii, Mohammad Hossein, and Fariba Taei. “A Comparative Study of Children’s Rights in Iranian Law and International Law.” *Islamic Human Rights Studies 10*, no. 1 (2021): 177–200. [in Persian]

Arzanian, Nastaran. “A Study of Legal Gaps in the Act on the Protection of Children and Adolescents with Emphasis on the Role of Judicial Child Protection Offices.” *Legal Civilisation 5*, no. 13 (2022): 259–270. [in Persian]

Barqi, Mohammad Mehdi. “Positive Obligations of States in Protecting Citizens’ Rights in the Interpretation of the European Court of Human Rights from Article 8 of the ECHR.” *Journal of Government Studies 9*, no. 34 (2023): 35–47. [in Persian]

Blocman, Amélie. “Law to Protect Child YouTubers and Influencers.” IRIS 2020-10:1/24 (2020): 1. https://merlin.obs.coe.int/download/9026/pdf.

Farajzadeh Tarani, Mojgan. “The Place of Freedom of Expression in the Iranian Legal System about the Principle of Public Interest.” *Legal Studies 6*, no. 22 (2021): 105–136. [in Persian]

Gatto, Antonio, Antonio Corsello, Pierro Ferrara. “Sharenting: Hidden Pitfalls of a New Increasing Trend – Suggestions on an Appropriate Use of Social Media.” *Italian Journal of Paediatrics 50* (2024): 2–3. https://doi.org/10.1186/s13052-024-01584-2

Ghanizade Bafghi, Maryam, and Fateme Chaji. “A Comparative Study of the Protection of Children's Image Rights in Cyberspace.” *Journal of Legal Research 22*, no. 56 (2024): 263-294.[in Persian].

Ghanizade Bafghi, Maryam, and Zahra Ghanizade. “Determining Custody Criteria in the Context of the Best Interest of the Child.” *Legal Research Quarterly* 21 no. 84(2019): 299-324. [in Persian]

Gholamloo, Jamshid, and Reza Daryaee. “Defamation Crimes: From Criminalisation to Decriminalisation and Civil Law Model,” *Criminal Law Doctrines* 19, no. 23 (2022): 203-240.[in Persian]

Gligorijević, Jelena. “Children’s Privacy: The Role of Parental Control and Consent.” *Human Rights Law Review 19*, no. 2 (2019): 208. https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3883020

Kashi Komijani, Milad, and Mahdi Rajai. “A Comparative Study of the Right to Education of Children from the Perspective of the CRC and the Iranian Constitution.” Comparative *Public Law Journal 1*, no. 2 (2024): 111–130. [in Persian]

Khandani, Seyed Pedram, and Mahrouyeh Shoja Sangchooli. “Traditional and Modern Child Labour in Iranian Law and the Convention on the Rights of the Child.” *Journal of Law and Modern Studies 1*, no. 1 (2020): 1–22. [in Persian].

Leckart, S. “The Facebook-Free Baby.” *The Wall Street Journal*, May 12, 2012. Accessed May 18, 2025. https://doi.org/10.7551/mitpress/11756.001.0001

Lendvai, Gergely Ferenc. “Sharenting as a Regulatory Paradox – A Comprehensive Overview of the Conceptualisation and Regulation of Sharenting.” *International Journal of Law, Policy and the Family 38* (2024): 3. https://doi.org/10.1093/lawfam/ebae013

Ma’arefi, Gholamreza, and Ali Hassannia. “‘Patient Autonomy’ in Islamic Medical Ethics with Reference to Qur’anic Teachings.” *Contemporary Islamic Studies 2*, no. 1 (2020): 39–51. [in Persian]

Peng, Zhao. “Your Growth Is My Growth: Examining Sharenting Behaviours from a Multiparty Privacy Perspective.” *Communication Research and Practice 9*, no. 3 (2023): 236–252. https://doi.org/10.1080/22041451.2023.2216584

Podlas, Kimberlianne. “Does Exploiting a Child Amount to Employing a Child? The FLSA’s Child Labour Provisions and Children on Reality Television.” *17 UCLA Entertainment Law Review*, no. 1 (2010): 59–62.https://doi.org/10.5070/LR8171027132

Pourmousa, Amirmasoud. “Deepfake and Its Potential Threats to the Criminal Justice System.” *Adlieh Journal 5*, no. 11 (2025): 30–36. [in Persian]

Rahbari, Ebrahim, and Hassan Lejmaurak. “A Legal Analysis of the Right to Image and Commercial Reputation of Athletes.” *Judiciary Law Journal 83*, no. 108 (2019): 71–93. [in Persian]

Raoufi, Amin, and Mohsen Nikbin. “Protection of Children’s Rights in Cyberspace under the United Nations System and Iranian Law.” *Public Law Studies 55*, no. 1 (2025): 697–718. [in Persian]

Roshan, Mohammad, and Hossein Hamdi, “Child Great Interests in Iran's Judiciary and Convention on the Rights of the Child.” *Child Rights 1*, no. 1 (2019): 11-36 [in Persian]

Sabooripour, Mahdi. and Faezeh Hagh Bin. “Innovations and Challenges of the Child and Adolescent Protection Act in the Prevention of Child Abuse.” *Journal of Legal* Research *22*, No. 53 (2023): 507-538.

Sadat Asadi, Leila. “Children’s Privacy and Parents’ Right to Education.” *Family Jurisprudence and Law 14*, no. 55 (2009): 27–45. [in Persian]

Safaei Moafi, Sayyed Hussein, Reza Maghsoudi, and Reza Daryaee, “Conflict of Laws in Civil Liability Claims Caused by Defamation in the Laws of England, European Union and Iran,” *Private Law 21*, no. 1 (2024): 55-69. [in Persian]

Safari Nia, Mehzad. “The Right of Children to Access Cyberspace in Domestic and International Law (with Emphasis on General Comment No. 25 of the CRC Committee).” *New Technologies Law Journal 3*, no. 5 (2022): 183–196. [in Persian]

Shahriari, Masoumeh, and Kobra Pourabdollah. "A Jurisprudential-Legal Analysis of the Behaviour of Child-Bloggers' Parents." *Religion and Communication Journal 31*, no. 2 (2024): 497–528. [in Persian]

Shiri, Abbas. "Deepfake or Artificial Audio-Visual Simulation in Criminal Law." *Legal Research Quarterly 25*, no. 1 (2022): 143–168. [in Persian]

Steinberg, Stacey B. "Changed Faces: Morphed Child Pornography Images and the First Amendment." 68 Emory Law Journal, no. 5 (2019): 909–912. https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol68/iss5/3

Steinberg, Stacey B. "Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media." *Emory Law Journal 66*, no. 4 (2017): 839–884. https://scholarlycommons.law.emory.edu/elj/vol66/iss4/2

Yates, Charlotte. Influencing "Kidfluencing": Protecting Children by Limiting the Right to Profit From "Sharenting." 25 Vanderbilt *Journal of Entertainment and Technology Law 845* (2023).https://scholarship.law.vanderbilt.edu/jetlaw/vol25/iss4/6

Books

Ayelet Blecher-Prigat, "Children's Right to Privacy," Chapter in *The Oxford Handbook of Children and the Law,* ed. James G. Dwyer (New York: Oxford University Press, 2020), 364–366.

Mobin, Hojjat. *"Theory of the Admissibility of Claims in the Foundations of Civil Liability."* In Imam Sadiq University Press Publications, 1st ed. (Tehran: Imam Sadiq University Press, 2011). [in Persian]

Nottingham, Emma. " '*Dad! Cut That Part Out!' Children's Rights to Privacy in the Age of 'Generation Tagged': Sharenting, Digital Kidnapping and the Child Micro-Celebrity*." Chapter in The Routledge International Handbook of Young Children's Rights, edited by Jane Murray et al., 1–14. London: Routledge, 2019.

Plunkett, Leah A. Sharenthood: Why We Should Think before We Talk about Our Kids Online. Cambridge, MA: MIT Press, 2019.

Documents

European Convention on Human Rights. Article 8. Rome, 4 November 1950. Accessed at: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG.

European Union. "*General Data Protection Regulation (GDPR), Article 8: Conditions Applicable to Child's Consent in Relation to Information Society Services.*" Accessed February 6, 2026. Available at: https://gdpr-info.eu/art-8-gdpr/.

France. Loi n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne. JORF n°0256, October 20, 2020. Accessed June 12, 2025. https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054

Human Rights Committee. General Comment No. 16: Article 17 (Right to Privacy), The Right to Respect of Privacy, Family, Home and Correspondence, and Protection of Honour and Reputation. U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 21 (23rd session, 1988). Accessed July 27, 2025. https://www.refworld.org/legal/general/hrc/1988/en/275393.

Loi n° 2020-1266 du 19 octobre 2020 visant à encadrer l'exploitation commerciale de l'image d'enfants de moins de seize ans sur les plateformes en ligne, consulté le 12 juin 2025 à l'adresse: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042439054

U.S. Department of Labour. 2023 Findings on the Worst Forms of Child Labour. Washington, D.C.: Bureau of International Labour Affairs, 2024. https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/WHD/child-labor/child-labor-report-congress_2023-2024.pdf

United Nations Committee on the Rights of the Child. General Comment No. 25 (2021) on Children's Rights in the Digital Environment. CRC/C/GC/25. March 2, 2021. https://digitallibrary.un.org/record/3906061

United Nations General Assembly. Universal Declaration of Human Rights. GA Res. 217 A (III), U.N. Doc. A/RES/217(III), 10 December 1948. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights

United Nations. Convention on the Rights of the Child (CRC). New York: United Nations, 20 November 1989, Accessed at: https://www.ohchr.org/sites/default/files/crc.pdf

United Nations. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR). Adopted December 16, 1966, entered into force March 23, 1976. 999 U.N.T.S. 171, art. 17. Accessed July 27, 2025. https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

United States. Children's Online Privacy Protection Act of 1998 (COPPA). Pub. L. No. 105-277, 112 Stat. 2681-728 (1998), codified at 15 U.S.C. §§ 6501–6506. Available at: https://www.federalreserve.gov/boarddocs/supmanual/cch/coppa.pdf

United States. Fair Labour Standards Act of 1938 (FLSA). Pub. L. No. 75-718, 52 Stat. 1060 (1938). https://www.dol.gov/sites/dolgov/files/WHD/legacy/files/FairLaborStandAct.pdf

Websites

Federal Bureau of Investigation (FBI). "*Cyber Alerts for Parents & Kids: Be Prudent When Posting Images Online*." Published June 20, 2012. Available at: https://www.fbi.gov/news/stories/cyber-alerts-for-parents–kids-be-prudent-when-posting-images-online

Iranian Parliament Research Centre. "Labour Law." Enacted in 1990. Accessed August 16, 2025. https://rc.majlis.ir/fa/law/show/99612

Iranian Parliament Research Centre. "Law on the Protection of Children and Adolescents." Enacted in 2002. Accessed August 16, 2025. https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93849

IT Research Institute. "Supporting Documents of the Protective Plan for Online Child and Adolescent Services." Published September 19, 2023. Accessed August 15, 2025. https://itrc.ac.ir/fa/node/42697

Ninisite. "Pregnancy and Child Guide." Accessed August 16, 2025. https://www.ninisite.com/

Oxford English Dictionary. "*Sharenting: Meanings, Etymology and More.*" OED, 2022. Accessed May 19, 2025.https://www.oed.com/dictionary/sharenting_n?tab=etymology

Rokna News Agency. "Child Abuse of Arat, the Little Iranian Champion: Untold Behind-the-Scenes." Published April 19, 2020. Accessed May 25, 2025. https://B2n.ir/arat

The Morning. "*The Pros and Cons of 'Sharenting'.*" The Morning, April 27, 2024. Accessed July 27, 2025. https://www.themorning.lk/articles/Az-8aJn9qHtIqqaPWqNMw

UK Government. "*Child Performance Licence*." Accessed February 6, 2026. Available at: https://www.gov.uk/child-employment/performance-licences-for-children

United Nations General Assembly. *"General Assembly Backs Right to Privacy in Digital Age."* Published December 19, 2013. Available at: https://news.un.org/en/story/2013/12/458232

Cases

U.S. Supreme Court, *Meyer v. Nebraska*, 262 U.S. 390 (1923), Argued February 23, 1923 – Decided June 4, 1923. Official opinion available at the Library of Congress, https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep262/usrep-262390/usrep262390.pdf

U.S. Supreme Court, *Troxel v. Granville*, No. 99-138, Oral Argument, January 12, 2000. Transcript available at the Supreme Court of the United States, https://www.supremecourt.gov/pdfs/transcripts/1999/99-138_01-12-2000.pdf

U.S. Supreme Court, *Wisconsin v. Yoder*, 406 U.S. 205 (1972), Argued December 8, 1971 – Decided May 15, 1972. Official opinion available at the Library of Congress, https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep406/usrep-406205/usrep406205.pdf